

SOM OVER NÆNSOMT BEVIDSTGJORT AFSTAND

En samtale mellem billedkunstner og digter Jacob Juhl og kunstkritiker og -skribent Trine Rytter Andersen i forbindelse med Jacob Juhls forberedelser af udstillingen *TILBLIVELSEN* til Galleri Grundstof i Aarhus, april 2018.

Tekst: Trine Rytter Andersen (TRA) og Jacob Juhl (JJ)

TRA: Jeg har brugt de sidste dage til at tænke over vores samtale forleden, i dit værksted. I den proces har jeg fået behov for at bede dig overveje, hvorvidt din kunst - med dens balancering på knivsæggen mellem alt og intet - dens forsøg på at blotlægge 'skabelsen' som figur og koncept - informeres af din særlige erfaring med døden? Altså kan vi tale om, at din kunst på samme tid rummer et 'memento mori' og en fejring af selve livet? OG - er det vigtigt for dig?

JJ: Man kan sagtens tale om, at min (øgede) bevidsthed om dødens uafvendelighed påvirker min måde at være menneske på, en insisteren på at lede efter lyset, fejre livet, og komme overens med mørket. Og da min daglige tilværelse påvirker min kunst, såvel bevidst som ubevidst, er det sikkert også at se i min praksis. Mine private tabsoplevelser har sat tingene meget skarpt på spidsen for mig, og har kraftigt forstærket en tendens, jeg altid har haft, til at søge efter svar, til at forstå den her eksistens og til at lære at leve meningsfuldt med bevidstheden om, at livet kan slutte med et 'knips'. Eller at alt, hvad du til hverdag tager for givet, måske ser fundamentalt anderledes ud i morgen. Hvordan lever jeg med det? Det betyder jo ikke, at min kunst 'handler om' min eksistentielle søgen og tvivl, men nok snarere, at arbejdet med kunsten er en måde at give det et udtryk, velvidende at der ikke gives noget endegyldigt svar. I dette arbejde og via denne interesse er jeg kommet omkring mange filosofiske, religiøse, videnskabelige og sproglige hjørner, som alle sammen informerer mine billeder.

TRA: Livskriser kan være adgangsbillet til stor personlig forandring. Jeg tænker, at du måske i virkeligheden bruger kunsten til at kanalisere din livsenergi for give den retning og mening? Meningsfuldheden opstår, når det lykkes dig at få adgang til et terræn hinsides din individuelle erkendelseshorisont, når du 'kobler op' på en kollektiv bevidsthed, som er flerdimensional og derfor på alle måder større end dig som enkelt individ. I forlængelse heraf kommer jeg i tanke om en samtale, vi engang havde om 'emergens', hvad mener du det er og hvilken betydning har den for din kunst?

JJ: Det æstetiske arbejde er en særlig måde at opnå en form for eksistentiel erkendelse på, som ikke umiddelbart kan overføres til en verbalsproglig erkendelse. Og her kommer begrebet 'emergens' ind i billedet: Ifølge *Den Store Danske Encyklopædi* betyder 'emergens'; "det forhold, at der ved en helhed dukker særlige egenskaber op, som ikke alene kan forklares ud fra de enkelte deles egenskaber". F.eks. mener visse forskere, at begrebet 'bevidsthed' er en emergent kvalitet ved en tilstrækkeligt kompleks hjerne. Ligeledes kan man forestille sig, at religiøsitet er en emergent opstået tendens i en højtudviklet hjerne. Eller man kan måske sige, at 'Gud' er en emergent kvalitet ved en tilstrækkeligt kompleks verden, uanset om dette 'gud-fænomen' så forekommer i de indre eller ydre verdener.

Når jeg arbejder æstetisk, leder jeg efter emergente fænomener - at tingene 'går op' på nye måder. Når en komponist betragter et stykke musik som færdigt, er det ikke sikkert, at han sprogligt kan forklare, hvorfor det er mere færdigt nu, end det var i går. Det er snarere fordi det nu - pga. dets emergente kvalitet - er 'faldet på plads'. Det virker simpelthen, når kompleksiteten i materialet eller situationen, er så stor, at den afstedkommer emergente kvaliteter. Hvorfor påvirker det vores følelser, når to helt bestemte akkorder spilles efter hinanden? Uforklarligt, men vi kan mærke det, fordi det er emergent.

Hvis du går skridtet videre, og sammenstiller forskellige sprogligheder, f.eks. verbalsprog, billedsprog og matematik, som jeg arbejder med, har du et endnu større (og mere besværligt!) vokabularium, som du skal få til at mødes, og dermed også et potentiale for nye typer af erkendelser. Det er her, jeg håber, at min eksistentielle og søgende tilgang, mit målrettede arbejde med de forskellige sprogligheders særegne æstetiske karakteristika, iblandet min interesse for videnskab og filosofi, tilsammen kan munde ud i kunst,

der både kan være refleksiv interessant, æstetisk dragende OG have denne emergente kvalitet: en ny måde at erkende alle de uudgrundelige forhold i vores eksistens på.

TRA: Det er en høj ambition, og du berører mit næste spørgsmål, der netop handler om 'kløften' imellem sprog og erkendelse - mellem sprog og værk. Selv oplever jeg denne kløft som et evigt pirrende paradoks og årsag til, at vi som kunstnere (og kritikere) altid synes at være på udkik efter det 'usynlige'. Og at vi hylder det punkt, hvor sproget ophører - fordi det 'sted' er det mest latente eller potente: der hvor vi bevæger os ud til grænsen af vores fatteevne - for derved at få mulighed for at 'strække' vores bevidsthed for at opnå nye indsigter. Under selve processen, mens vi nærmer os 'det nye' og 'beder om adgang' til disse nye indsigter, forekommer det mig, at vi ofte træder ind i et porøst og mystisk rum - og det, i sig selv, er attråværdigt. Jeg tænker, at søgende mennesker ligefrem oplever æstetisk nydelse ved at opsøge og udforske disse perifere områder for bevidsthed og erkendelse - og at vi høster en form for mental og følelsesmæssig belønning ved at opsøge det? Det samme tror jeg, gør sig gældende, når vi oplever nydelse ved at se på kunst.

JJ: Jeg er enig, det her ligger i det mystiske felt, det berører noget af det, som det religiøse også berører, f.eks. i det sakrale sprog. Men kunsten har jo også en masse andre ærinder, og kan derfor ikke alene leve af at skabe mystik. Der er helt sikkert en slags belønning for kunstneren i at opsøge de perifere erkendelsesområder, en slags grundforskning i ukendt land. Men for mit eget vedkommende gør jeg det ikke for belønningens skyld, men nok nærmere fordi jeg ikke kan lade være. Og når det ind imellem 'går op', er glæden som regel meget kort, inden jeg må videre i den endeløse søgen. Men det drejer sig vel også om at blive bevidst om sine egne greb, udvikle dem, og nysgerrigt udforske deres muligheder?

TRA: Jeg forstår det således, at vi i skabelsesprocessens mere mystiske forløb inviterer og opsøger ukendte æstetiske agenter, hvis tilsynkomst i høj grad er betinget af situationens og vores egen energi og bevidsthed - OG af vores forståelse af og åbenhed i forhold til netop emergens.

Selv er jeg heller ikke tilbøjelig til at dvæle længe på samme sted - for mig er 'belønningen' også en spore, da bevægelsen er det overordnede princip. Men det er vel ingen skam at tilstå, at den æstetiske nysgerrighed medfører en lang række attråværdige emotioner så som glæde, og at dens evne til at lokke os ind i det porøse rums udvidede bevidsthed ER en stor drivkraft i sig selv - er det ikke et 'blindt punkt', at du ikke kan se, at du også får en belønning i form af noget attråværdigt: nemlig indsigt, nærvær og større bevidsthed ud af selve processen? Hvis ikke du blev 'belønnet', ville du næppe 'ikke kunne lade være'?

JJ: Jo jo, der er da en personlig belønning i processen, både følelsesmæssigt og ift. ny indsigt, som er en stor, daglig drivkraft, ellers ville jeg jo ikke orke det i længden, men det kan ikke stå alene, hvis man vil lave Kunst. Det handler også om at indgå i dialog med kunsthistorien og samtidskunsten, at være bevidst om din position ift. anden kunst, og være bevidst om, at når du laver Kunst, er det en villet henvendelse til andre mennesker og til institutionen 'Kunst', ikke bare en navlepillende beskæftigelse. Men der er naturligvis nuancer her. Per Højholt har sagt noget i retningen af, at mange tror, at kunst bygger på liv, men den sørgelige sandhed er, at kunst bygger på kunst! Helt så sort/hvidt ser jeg det ikke, for jeg mener netop, at lige præcise dét sted, hvor den kulturskabende bevidsthed og den sansende, biologiske natur krydser klunger, er det allermest interessante sted for kunsten at udforske. På det sted ligger også en masse eksistentielle temaer. Og hvis man vil udforske dét, skal man vel også have hænderne gravet ned i skovbunden engang imellem, og ikke kun besøge kunsthallerne.

TRA: Den sidste pointe især er også helt central i min optik! Kan du på den baggrund sige noget om naturens tilstedeværelse i din kunst? Særligt i 'Tilblivelsen', som vi tager afsæt i her?

JJ: Naturen er nok en slags 'gidsel' i mine værker; jeg afbilder ikke naturen som sådan, men bruger fotos af natur i et særligt ærinde. Det handler om vores 'blik' på naturen, om hvordan vores sansning og erkendelse af verden på en måde altid er 'andenhånds-erfaring'. Vi tror, at vi kan opnå en direkte sansning, at vi kan blive ét med naturen, men hele vores måde at erkende på, og være tilstede i verden på, består af projektioner - Tor Nørretranders kalder det 'udkast' i sin nye bog 'Se Frem'. Det er ikke en rent idealistisk forestilling, det er ikke en 'brain-in-a-jar'-idé, hvor alting er ren bevidsthed, eller noget i dén stil. Der er tale om en evig vekslende mellem vore forventninger til det oplevede, der som en projektion altid-allerede er lagt

ud som et net henover vores sansning af verden - og så vores biologiske sanseapparat. Vores sansning er altid medieret gennem vore erkendelsesskemaer, og dette svarer i min verden til, hvordan kameraet 'ser' verden på en ganske særlig måde, medieret af alle dets begrænsninger og fravalg af information.

Det er derfor, jeg i mine fotos bruger naturen som motiv. Jeg er ikke 'registrerende' og forsøger heller ikke at foregive en førstehåndssansning. I de færdige værker i min nye serie '*Tilblivelsen*' er planterne først udvalgt som motiv, dernæst begrænset gennem kameraets optik, farvereduceret og yderligere beskåret i Photoshop, så de passer ind i den samlede series komposition, og slutteligt 'gemt' bag en farveflade. Og hele denne proces ser jeg som en parallel til vores sansnings- og erkendelsesproces: jeg ved, hvad jeg skal bruge fotografierne af planterne til, inden jeg tager billederne (mit udkast), og derfor ser jeg planterne som et slutmål integreret i selve værket, og ikke som dét, de er i sig selv.

Jeg har en evig fascination af den her gråzone mellem vores biologiske apparat, der konstant er i registrerende dialog med omgivelserne, og så vores meget komplekse hjerne (der jo også er biologi), der på en eller anden uforklarlig måde rummer det, vi kalder bevidsthed, som kun følger med i en lillebitte del af al denne omverdens-registrering - måske bare som en slags tilskuer, ifølge neurologerne. Og så har vi en enorm ubevidst viden, som hjernen genererer og lagrer til senere brug, f.eks. alle automatiserede handlinger, som når vi kører bil, eller når vi foretager os noget helt intuitivt. Og vores sprogbrug er en afgørende faktor i denne sammenhæng - f.eks. at vi overhovedet kan tale om 'natur' som noget adskilt fra vores 'jeg'. Sådant biologisk set er det jo egentlig noget vrøvl.

Bevidstheden er på mange måder naturen fremmed, men er dog både skabt af, og huset i en biologisk organisme, der altid-allerede er helt uløseligt forbundet til resten af verden. Dét tænker vi sjældent over, fordi vores bevidstheds sproglige fatteevne har indbyggede, definitive begrænsninger. Det er det jeg forsøger at vise, når jeg opfinder et system og anvender tallet 29, der som verbalsprogets 29 tegn kan producere en uendelighed af udsagn, og så alligevel er et skarpt afgrænset domæne.

TRA: Du taler om det paradoksale i, at vi føler os adskilte fra den biologi, som er i alt levende inkl. naturligvis os selv. Kan du forklare, hvordan din kunsts æstetik belyser netop det?

JJ: Det gør jeg f.eks. ved at fotografere undseelige planter på en måde, så fotografiet bliver en forvansket gengivelse af dem; et 'udkast', jf. det jeg tidligere sagde om, at vi erkender ved at kaste projektioner ud over verden. Vi betragter naturen fra tilskuerrækkerne, for vi kan simpelthen ikke være ét med naturen, fordi bevidstheden principielt er naturen fremmed, selvom den er født af natur. Derfor de slørede og reducerede fotos, og 'som-sætningerne', der fungerer som den sproglige optik, vi forsøgsvis opfatter naturen gennem. Her peger jeg også på den pointe, at det kan gavne os at indstille vores blik på de små, ydmyge vækster, som normalt betragtes som ukrudt. Retter vi opmærksomheden mod dem, kan vi opleve det smukke i det nøjsomme, det mirakuløse i det uanselige. Det peger frem mod en helt anden samtale, som vi nok skal tage en anden gang: om det skønne, om de æstetiske og intuitive valg; at finde skønhed i repetitionen, i materialernes sammensætning, og i alle de fejl, der opstår, når hænderne skal skabe det perfekte, men må nøjes med det mulige.

TRA: I en note til mig, skriver du om, at videnskab og matematik ikke kan skabe mening - kan du uddybe den tanke og koble den op på kunsten og måske spiritualitetens evne til netop at skabe mening for menneskene, som jo tilsyneladende er de eneste levende væsener, som har brug for netop den?

JJ: Fra tidernes morgen har vi haft religion som mytologisk forklaringsramme og som meningsskabende instans. Naturvidenskaben fik over en periode på få århundreder tilkæmpet sig et (berettiget) monopol på forklaring af sammenhænge og fænomener i verden, og på at kunne forudsige visse hændelser med stor sandsynlighed. Siden Oplysningstiden har vi derfor heller ikke rigtigt haft brug for religionen som moralsk kompas, da vi fandt ud af at tænke os frem til moralfilosofi og humanisme, som vi kunne opbygge velfungerende, retfærdige samfund omkring.

Det har imidlertid vist sig, at mange mennesker - hvis ikke alle - har et indbygget behov for, at deres eksistens skal være meningsfuld. Altså et behov, der rækker ud over blot at opfylde en funktion i en familie, på en arbejdsplads, i et samfund. Alle disse fundamentale funktioner er jo i spil i store dele af verden og af den grund er der mindre sult, fattigdom, analfabetisme og vold end nogensinde før. Det fungerer, når målet

er at skabe stabile samfund og mest mulig velstand for verdens befolkning. Men det kan ikke opfylde menneskets medfødte behov for, at livet skal have mening. Der er heller ikke nogen trøst i at sige, at vi bare er dyr, og som hos andre dyr er meningen med livet forplantning, når vi nu oplever, at livet forekommer meningsløst - en oplevelse som andre dyr sandsynligvis ikke har.

Følelsen af meningsløshed er muligvis en illusion, hvis du spørger en ateistisk neurolog, men den er ikke mere illusorisk end en forelskelse, eller følelsen af forbundethed med familie, med natur, eller med en guddom. Vores bevidsthed - eller måske snarere hele vores måde at erkende på - bidrager til at der opstår en kløft mellem, hvordan vi videnskabeligt og matematisk kan BESKRIVE verdens fænomener, og hvordan vi faktisk OPLEVER verden.

Hvis vi ikke kun skal være samfundstjenende robotter, må vi tage behovet for meningsfuldhed dybt alvorligt! For nogen sker dette gennem religion eller spiritualitet, hvilket kan fungere ganske fint, selv i et sekulært samfund, så længe folk ikke tvinger andre til at tro det samme som dem. Men der er også et potentiale for meningsfuldhed i en fælles dialog via kunsten, som ikke kræver, at man tror på noget overjordisk eller guddommeligt. *'Det umuliges kunst'*, som Solvej Balle kalder det i bogen af samme navn, opererer med kunsten som 'det umuliges sted': det eneste rum, hvor vi kan beskæftige os fysisk og æstetisk med åndelige og metafysiske fænomener. Alle de ting, som vi ikke rigtigt kan forstå, men alligevel skal komme overens med: vores dødelighed, tidens gang, at have et 'jeg' uden at kunne redegøre for det, 'sjælelivet', spirituelle oplevelser, følelsen af at være knyttet til andre mennesker, bevidstheden og det ubevidste, tilblivelse og tilintetgørelse. Disse ting kan vi også beskæftige os med religiøst og filosofisk, men kun i kunsten kan vi give dem form, hvad enten det er billeder, musik, lyrik, teater osv. I denne forståelsesramme betyder kunst: at skabe æstetiske udsagn om noget, man ikke kan ytre sig om!

Citater fra *Tilblivelsen* 1 – 7 af i alt 29 tavler:

SOM ANKOMMER LYDLØST TIL SYNE - SOM TRÆDER OM BENENE GRUNDIGT - SOM INDRETTER MULDEN MED OMHU - SOM BRISTER I STØVET EN KILDE - SOM HVISKER OM TUSINDÅRS TÅGE - SOM INDVIER HAVVANDETS RYTNER - SOM OPSAMLER GULVENES KNOGLER